

СПІВРОБІТНИЦТВО ІЗ МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ЮРИСДИКЦІЙНІ ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

COOPERATION WITH AN INTERNATIONAL CRIMINAL COURT: ORGANISATIONAL, JURISDICTIONAL AND CRIMINAL PROCEDURE ASPECTS

Дроздов О.М., д.ю.н., професор, заслужений юрист України,
адвокат, доцент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Дроздова О.В., к.ю.н., доцент,
адвокат, доцент кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені Степана Дем'янука»

Карпенко М.О., к.ю.н., доцент,
адвокат, доцент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Зуєв В.В., к.ю.н.,
адвокат, асистент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються загальнотеоретичні, міжнародно-правові, конституційні, а також кримінальні процесуальні підстави та процедури співробітництва України із МКС. Значну увагу в роботі приділено міжнародно-правовому врегулюванню діяльності МКС та визначення його юрисдикції з урахуванням компетенції Міжнародного суду ООН та Європейського суду з прав людини.

Окрему увагу в роботі приділено національному нормативно-правовому регулюванню розповсюдження юрисдикції МКС ad hoc за умов не ратифікації Римського Статуту МКС.

Авторами досліджується питання розмежування міжнародної та національної юрисдикції, а також підстави та порядок прийнятності провадження у МКС за умови встановлення його юрисдикції. Придільено увагу і процедурі розгляду МКС проваджень, його етапності.

Також розглянуто унормування співробітництва із МКС у КПК. Докладно проаналізовано наявні процедури у межах такої взаємодії, акцентується увага на окремих протиріччях регламентації у КПК та Статуті МКС, висловлюються пропозиції, спрямовані на усунення недоліків та прогалин у чинному законодавстві з метою підвищення дієвості механізму притягнення суб'єктів до юридичної відповідальності.

Роз'яснено диференціацію понять «видача» та «передача у розпорядження суду» особи, що ілюструє відсутність конституційних перешкод для імплементації Римського Статуту для постійного та всебічного співробітництва із МКС.

Автори зазначають, що роль правової доктрини полягає в необхідності осмислення чітких критеріїв розмежування юрисдикцій міжнародних судових установ задля ефективного переслідування рф та її представників на міжнародному рівні, створення теоретичних концепцій гармонізації національного законодавства з міжнародним та європейським правом, зокрема шляхом імплементації, тобто перенесення норм міжнародного публічного права, що регулюють діяльність МКС, та втілення їх у відповідне національне законодавство різними способами та адаптації, а саме приведення норм кримінального процесуального законодавства України у відповідність до Статуту МКС та інших міжнародних джерел права.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд; Міжнародний суд ООН; Європейський суд з прав людини; Римський статут Міжнародного кримінального суду; співробітництво; юрисдикція; прийнятність; передача у розпорядження суду.

The article examines general theoretical, international legal, constitutional, as well as criminal procedural grounds and procedures of cooperation with the International Criminal Court. Considerable attention is paid to the international legal regulation of the International Criminal Court and the determination of its jurisdiction, taking into account the competence of the International Court of Justice and the European Court of Human Rights.

Special attention is paid to the national legal regulation of the extension of the jurisdiction of the ICC ad hoc, provided that the Rome Statute of the ICC is not ratified.

The question of the delimitation of international and national jurisdictions and the basis and admissibility of proceedings before the ICC, provided that its jurisdiction is established, is being examined. Attention is paid to the procedure of consideration by the ICC of proceedings, their phasing.

The regulation of cooperation with the ICC was also considered in the Criminal Procedure Code of Ukraine. The existing procedures within the framework of such interaction have been analyzed in detail, attention is paid to individual contradictions in the regulation in the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Rome Statute of the ICC, proposals are made, To address the shortcomings and gaps in existing legislation with a view to strengthening the mechanism of legal accountability.

The differentiation between the concepts of «extradition» and «surrender to the court» of a person illustrating the absence of constitutional obstacles to the implementation of the Rome Statute for permanent and comprehensive cooperation with the ICC has been clarified.

The authors note that the role of legal doctrine is the need to understand clear criteria for demarcating the jurisdictions of international judicial institutions in order to effectively prosecute the rf and its representatives at the international level, to create theoretical concepts of harmonization of national legislation with international and European law, in particular through implementation, that is, the transfer of norms of international public law regulating the activities of the ICC, and their implementation in the relevant national legislation in various ways and adaptations, namely bringing the norms of the criminal procedural legislation of Ukraine into compliance with the Statute of the ICC and other international sources of law.

Key words: International Criminal Court; International Court of Justice, European Court of Human Rights, Rome Statute of the International Criminal Court, cooperation; jurisdiction; admissibility; surrender to the court.

Вступ. 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне воєнне вторгнення рф в Україну. Агресивні дії з боку рф викликали різкий та справедливий осуд у всієї прогресивної міжнародної спільноти, зокрема, звернення з позовом України проти рф до Міжнародного кримінального суду (далі – МКС або Суд) підтримали ЄС і 43 країни [1].

З огляду на це актуальність дослідження порядку ефективної взаємодії між правоохоронними органами України та МКС з метою притягнення воєнних злочинців до кримінальної відповідальності не викликає ані найменших сумнівів.

Стан дослідження. Питаннями діяльності МКС та імплементації положень його Статуту в національне законодавство займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як Блищенко І.П., Боніно Е., Верле Герхард, Гутник В., Дрьоміна Н.В., Зелінська Н.А., Касинюк О.В., Костенко Н.И., Трикоз Є.Н., Харитонов О.В., Щербань Є.В. та інші. Більшість досліджень стосувались питань ратифікації Римського статуту Україною та конституційних проблем запровадження його положень до вітчизняного законодавства. І це зрозуміло, оскільки, як слушно зауважують Ю. Волошин та О. Стрельцова, саме в Конституції концентровано відображені підходи держави до міжнародного співробітництва, саме вона є тим елементом правової системи, що здатен ефективно регулювати діяльність як у внутрішньодержавній, так і в зовнішньополітичній сферах, сприяти належному захисту національних інтересів [2, с. 6]. Однак, динамічний розвиток взаємодії національних правоохоронних органів із МКС, обумовлений чисельними злочинами рф в Україні, потребує законодавчого та організаційного врегулювання такого співробітництва, що значно підвищує актуальність окресленої проблематики та надає можливість розглядати правовідносини під новим кутом.

Постановка проблеми. Завданням роботи є аналіз розповсюдження та прийнятності юрисдикції МКС в Україні, а також норм Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК), що регламентують міжнародне співробітництво з МКС, дослідження наявних процедур у межах такої взаємодії, висловлення пропозицій, спрямованих на усунення недоліків, протиріч та прогалин у чинному законодавстві з метою підвищення дієвості механізму притягнення суб'єктів до юридичної відповідальності за військові злочини.

Основний матеріал. Світове співтовариство давно прагнуло до створення постійно діючого міжнародного судового органу, метою діяльності якого є притягнення до відповідальності осіб, які винні у вчиненні найбільш тяжких злочинів: геноциду, агресії, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та ін. На дипломатичній конференції під егідою ООН в Римі 17 липня 1998 р. був прийнятий Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі - Римський статут, Статут МКС) [3], юрисдикція якого розповсюджувалася на осіб, відповідальних за особливо тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Це постійний орган, який фактично розпочав свою роботу 1 липня 2002 року, пов'язаний із системою ООН, доповнює національні органи кримінальної юрисдикції. Тривалий час природа і положення Римського статуту, перспективи його імплементації були предметом дискусій спочатку в науці міжнародного права, а згодом і в науці кримінального та кримінального процесуального права.

Україна брала активну участь у розробці проекту та прийнятті Римського статуту, зокрема українська делегація була учасником Дипломатичної конференції 15 червня – 17 липня 1998 року у Римі, на якій було прийнято Римський статут, та підписала Статут 20 січня 2000 р., приєдналася до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду від 10 вересня 2002 р., проте Римський статут Україною досі не ратифіковано у зв'язку з прийняттям висновку Конституційного Суду України від 11 липня 2001 року №3-в/2001 [4]. Відповідно до зазначеного Висновку, ратифікація Римського статуту МКС буде суперечити Конституції України, оскільки, як вказує Конституційний Суд, «можливість такого доповнення судової системи України не передбачена розділом VIII

«Правосуддя» Конституції України. Це дає підстави для висновку, що абзац десятий преамбули та стаття 1 Статуту не узгоджуються з положеннями частин першої, третьої статті 124 Конституції України, а тому приєднання України до цього Статуту відповідно до частини другої статті 9 Конституції України можливе лише після внесення до неї відповідних змін».

Вказаний висновок викликав чималу дискусію. Так, переважаючою думкою була позиція, що виходячи з аналізу Висновку Конституційного Суду України у справі про Римський договір, Статут МКС не суперечить Конституції України і міг бути ратифікований без внесення до неї змін [5, с. 8]. Погоджуючись із цією позицією в цілому, утім висловлювалась також думка про необхідність ратифікації Римського статуту та що таке питання потребує не полеміки, а пропозицій щодо його вирішення, та першочергово внести зміни до Конституції України [6, с. 89].

Водночас, враховуючи зміни, які відбулись з моменту ухвалення Конституційним Судом України висновку 2001 р., законодавцем враховано думку багатьох науковців та на конституційному рівні, шляхом внесення відповідних змін до Основного закону, ст. 124 доповнено ч. 6 в наступній редакції: «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» [7], яка набрала чинності 30 червня 2019 р. Приєднання держави до Римського статуту МКС передбачає значне реформування та удосконалення не лише національного законодавства, а й реформування усієї правової системи, активізацію співпраці з МКС, взаємодії міжнародних і національних органів кримінальної юстиції.

Важливим аспектом також є факт визнання Україною юрисдикції МКС відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту ad hoc двічі: у лютому 2014 р. щодо злочинів проти людяності, що стосуються подій, які відбулися на території України у період з листопада 2013 р. до лютого 2014 р. [8] та лютому 2015 р. щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності, скоєних вищими посадовими особами рф й керівниками терористичних організацій ДНР та ЛНР у період з лютого 2014 р. [9]. У зв'язку з цим показовим є рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Шморгунов та інші проти України». Нагадаємо, що у цій справі ЄСПЛ констатував, що цілеспрямована стратегія припинення спочатку мирної акції протесту на Майдані шляхом застосування надмірної сили, призвела до ескалації насильства та вчинення недержавними агентами, найнятими міліцією, численних протиправних дій. Також було встановлено жорстоке поводження, свавільні тримання під вартою і невинуватий розгін протестувальників на Майдані, а також непроведення ефективного та незалежного розслідування. У мотивувальній частині цього рішення ЄСПЛ, аналізуючи доповіді міжнародних організацій, взяв до уваги міркування Офісу Прокурора МКС. В Офісі Прокурора МКС зазначили, що хоча Україна не є членом Міжнародного кримінального суду, вона визнала юрисдикцію МКС щодо стверджуваних злочинів, вчинених на її території з листопада 2013 року. 25 квітня 2014 року відповідно до політики його Офісу щодо проведення попередніх розслідувань Прокурор МКС почав попереднє розслідування цих питань.

До листопада 2015 року Офіс Прокурора МКС отримав більше двадцяти повідомлень за статтею 15 Статуту. Офіс також отримав детальне спільне повідомлення від приблизно тринадцяти громадських організацій щодо стверджуваних злочинів, вчинених у контексті подій на Майдані. Крім того, Офіс Прокурора МКС проаналізував загальнодоступну інформацію декількох неурядових і міжурядових організацій. У період з 09 листопада 2014 року до 29 жовтня 2015 року Офіс здійснив три візиту до України для проведення зустрічей з представниками українських органів влади та представниками

громадських організацій, а також провів зустрічі з різними відповідними суб'єктами в штаб-квартирі Суду у м. Гаага та в інших місцях.

У своєму звіті щодо діяльності з попереднього вивчення за 2015 рік Офіс Прокурора МКС навів попередній аналіз злочинів, які, як стверджувалося, були вчинені під час акцій протесту на Майдані. Зокрема, згідно з цією інформацією у відповідь на протести на Майдані українські силові структури часто застосовували надмірну та невибіркову силу до протестувальників та інших осіб, таких як журналісти, які висвітлювали події. Як повідомлялося, подібне насильство та жорстоке поводження відбувалося переважно в контексті жорстоких зіткнень та сутичок з протестувальниками, а також під час та одразу після затримання протестувальників. Крім того, під час відповідних подій протестувальники та інші особи, які брали участь у подіях Майдану або пов'язані з ними, часто зазнавали жорстоких нападів з боку «провладних груп громадян, яких часто називали «тітушками», і які співпрацювали та допомагали правоохоронним органам під час операцій з охорони громадського порядку». Здійснюючи ці дії, працівники силових структур та «тітушки» переслідували осіб у зв'язку з їхньою фактичною або передбачуваною політичною приналежністю (а саме: перебування в опозиції до Уряду В. Януковича).

На підставі цієї інформації Офіс Прокурора МКС вважає, що така поведінка могла становити «переслідування» та «напад на цивільне населення» за ст. 7 Римського статуту. У контексті останньої він зазначив:

«... 92. Крім того, акти насильства не вбачаються простою сукупністю випадкових дій, а скоріше свідчать про наявність закономірної поведінки, і це вказує, що такі дії були частиною кампанії або операції проти протестного руху Майдану. У зв'язку з цим слід зазначити, що стверджувані вчинені дії мають спільні риси з точки зору їхніх особливостей і характеру (у тому числі щодо практики надмірного і невибіркового застосування сили, наприклад, під час операцій з охорони громадського порядку, і застосування таких засобів, як кийки, вогнепальна зброя та інші спеціальні засоби), громадян, які піддавалися нападу (протестувальники Майдану та інші цивільні особи, які перебували в безпосередній близькості від протестів), стверджуваних нападників (представники силових структур - найчастіше МОП «Беркут» і внутрішні війська - та «тітушки») і місць (в основному це місця проведення демонстрацій, переважно у центральній частині м. Києва і меншою мірою в інших областях та містах України, таких як м. Черкаси і м. Дніпропетровськ).

93. Хоча деякі з актів насильства, як вбачається, були спровоковані і пов'язані із заворушеннями, наявна інформація, як правило, вказує, що вчинення насильства проти протестувальників, у тому числі надмірне застосування сили, що призвело до смерті і тяжких тілесних ушкоджень, а також інші форми жорстокого поводження, активно заохочувалося або підтримувалося українськими органами влади. У зв'язку з цим Офіс вважає, що можна зробити висновок про існування державної політики щодо нападу на цивільне населення у розумінні підп. «а» п. 2 ст. 7 Статуту МКС на підставі наявної інформації щодо: координації дій та співпраці з цивільними добровольцями, які виступали проти Майдану та жорстоко поводитися із протестувальниками; систематичне невжиття органами державної влади (на декількох рівнях) будь-яких суттєвих або ефективних дій для запобігання або стримування повторення випадків насильства (у тому числі для реального розгляду або розслідування скарг чи вжиття інших заходів для організації або притягнення до відповідальності працівників підрозділів правоохоронних органів, які, як стверджувалося, були винні у жорстокому поводженні з протестувальниками); й очевидні спроби замовчати вчинення або приховати стверджувані злочини.

Ці міркування, розглянуті разом із загальною політичною ситуацією та повторенням такої поведінки, дозволяють припустити, що насильницькі дії силових структур і «тітушок» були вчинені згідно із державною політикою, спрямованою на придушення протестного руху, або в межах його стримування....».

У зв'язку з цим Офіс Прокурора МКС висловив думку, що наявної у нього інформації не було достатньо для висновку, що «напад» був систематичним або широко розповсюдженим у розумінні ст. 7 Статуту МКС, і висловив готовність переглянути свій попередній аналіз з урахуванням будь-якої нової інформації.

Згідно зі звітом щодо діяльності з попереднього вивчення за 2017 та 2018 роки Офіс Прокурора МКС отримав і розглянув додаткову інформацію щодо періоду, зазначеного в першій заяві України за п. 3 ст. 12 Римського статуту (з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року), щоб визначити, чи змінилась така інформація попередню оцінку стверджуваних злочинів, вчинених у контексті подій на Майдані (п.п. 264-269) [10].

До речі, на положення Римського статуту покликаються й судді ЄСПЛ в своїх окремих думках. Таким прикладом є частково окрема думка судді Пінто де Альбукерке, яка частково співпадає з позицією більшості (далі – Окрема думка) у надзвичайно важливій для України справі «Петухов проти України (№ 2)» (Заява № 41216/13)». Так, Пінто де Альбукерке зазначає, що Після двох попередніх справ, «Ласло Маг'яр проти Угорщини» (<...>) та «Харакчієв і Толумов проти Болгарії» (Harackchiev and Tolumov v. Bulgaria)-6, у 2016 році з винесенням рішення у справі «Мюррей проти Нідерландів» (Murray v. the Netherlands) розвиток практики досягнув того, що здавалося точною неповернення, коли Велика палата окреслила позитивне зобов'язання держави забезпечити існування ефективного та незалежного механізму перегляду покарання. Щоб бути сумісним з Конвенцією, порядок перегляду має відповідати таким п'ятьом обов'язковим «відповідним принципам»: «(1) принципу законності («норми, які мають достатній ступінь ясності та визначеності»), «умови, встановлені національним законодавством»; (2) принципу оцінки пенологічних підстав для подальшого тримання під вартою на підставі «об'єктивних, попередньо встановлених критеріїв», які включають ресоціалізацію (спеціальні превентивні заходи), запобігання (загальні превентивні заходи) і покарання; (3) принципу оцінки в рамках попередньо встановлених часових меж, а у випадку із засудженими до довічного позбавлення волі - «не пізніше, аніж через 25 років після винесення вироку з подальшим періодичним переглядом»; (4) принципу справедливих процесуальних гарантій, які передбачають щонайменше обов'язок обґрунтовувати рішення про відмову у звільненні чи про повернення засудженого; (5) принципу судового перегляду».

З огляду на останній принцип, пише в своїй Окремій думці суддя, було очевидно, що порядок перегляду «має [або] контролюватися судом або принаймні підлягати повному судовому перегляду як фактологічних, так і правових елементів рішення про помилування, як це також передбачено універсальним стандартом, встановленим у пункті 2 статті 110 Римського Статуту». Використане Великою палатою імперативне формулювання у пункті 110 рішення у справі «Мюррей проти Нідерландів» (Murray v. the Netherlands) («повинні захищатися доступом до судового перегляду») було спрямовано на уникнення сумнівів у його намірах [11].

Наразі положення Римського статуту досить широко використовуються у нормотворчій практиці на міжнародному та національному рівнях. До прикладу, у статті 23 (Правове співробітництво) Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством

Великої Британії і Північної Ірландії, яку учинено 8 жовтня 2020 року в м. Лондоні та ратифіковано Законом України № 1100-IX від 16.12.2020, зазначається, що стосовно судового співробітництва в кримінальних справах Сторони намагатимуться посилити взаємодію щодо взаємної правової допомоги й екстрадиції. Це включатиме, у разі необхідності, приєднання до міжнародних документів ООН та Ради Європи в цій сфері, зокрема Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, а також їх виконання, включаючи, де це можливо, співробітництво за посередництва Євроюста (частина 3) [12].

Також, Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р (далі – Національний план) містить розділ «Стратегічні та оперативні цілі, основні завдання, що забезпечують досягнення стратегічних цілей», в якому окрему увагу присвячено постконфліктному відновленню і перехідному правосуддю. Стратегічною ціллю постконфліктного відновлення і перехідного правосуддя встановлено забезпечення процесу постконфліктного відновлення, розбудови та впровадження системи перехідного правосуддя за принципами забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Однією з оперативних цілей (3.4.) визначено забезпечення відповідності законодавства у сфері перехідного правосуддя з міжнародними стандартами, його застосування та доступу до правосуддя для постраждалих жінок і чоловіків, дівчат і хлопців. Своєю чергою завданням задля досягнення цієї оперативної цілі виступає приведення законодавства у сфері перехідного правосуддя у відповідність з міжнародними стандартами (Стамбульським протоколом, Римським статутом Міжнародного кримінального суду, Міжнародним протоколом із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту) [13].

Положення Римського статуту МКС взято до уваги й у постанові Верховної Ради України 14 квітня 2022 року № 2188-IX, якою схвалено Заяву Верховної Ради України "Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні" (далі - Постанова). Цією Заявою Верховна Рада України визнає дії, вчинені Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу. Парламент також звернувся до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав щодо визнання вчинення Російською Федерацією геноциду Українського народу, а також злочинів проти людяності та воєнних злочинів на території України.

Постановою доручено Голові Верховної Ради України забезпечити невідкладне направлення тексту Заяви до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав

Голові Верховної Ради України надаються повноваження звернутися до Генеральної прокуратури, Міністерства закордонних справ України та Міністерства юстиції України щодо невідкладного вжиття заходів для належного документування фактів вчинення Збройними силами Російської Федерації та її політичним і військовим керівництвом геноциду Українського народу, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, інших тяжких злочинів на території України та ініціювання притягнення до відповідальності всіх винних осіб [14]. Вочевидь, що ефективність реалізації міжнародно-правового співробітництва багато в чому залежить від якості внутрішніх процедур.

Крім того, у своїй постанові «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до представників Російської православної церкви» від 31 травня 2022 року № 2288-IX Верховна Рада України зазначила, що «поширення ідеології геноциду несумісне з релігійними засадами віри. Російські священники, так само як і військово-політичне керівництво та військовослужбовці збройних сил Російської Федерації, мають нести відповідальність за злочин геноциду Українського народу та інші злочини відповідно до статей 6 (Геноцид), 7 (Злочини проти людяності) та 8 (Воєнні злочини) Римського Статуту Міжнародного кримінального суду» [15].

Таким чином, крім іншого, на парламентському рівні створюються з урахуванням ст. 5 Римського статуту належні правові основи для здійснення кримінального переслідування злочинців-керівників рф.

До речі, з моменту свого створення МКС порушив 30 справ, за якими проходять 46 підозрюваних або обвинувачених. Було розпочато розслідування за 14 ситуаціями: Афганістан, Бангладеш/М'янма, Бурунді, Грузія, Дарфур (Судан), Демократична Республіка Конго, Держава Палестина, Кенія, Кот-д'Івуар, Лівія, Малі, Уганда та Центральнаафриканська Республіка (I та II). До прикладу Домінік Онгвен був визнаний винним за 61 епізодом злочинів проти людяності та військових злочинів, скоєних на півночі Уганди в 2002-2005 роках, і засуджений до 25 років ув'язнення; обвинувальний вирок та призначене покарання перебувають у процесі оскарження у МКС. Стосовно Боско Нтаганде Апеляційна палата МКС підтвердила обвинувальний вирок і покарання у вигляді 30-річного ув'язнення, призначене йому за злочини проти людяності та військові злочини, які були скоєні в провінції Ітурі Демократичної Республіки Конго [16].

Відповідно до положень Статуту МКС розрізняються такі взаємопов'язані поняття як «юрисдикція» і «прийнятність». *Юрисдикція* стосується правових параметрів діяльності Суду з точки зору предметної юрисдикції Суду (*ratione materiae*), меж дії Статуту в часі (*ratione temporis*), територіальної юрисдикції Суду (*ratione loci*), а також осіб, які підпадають під його юрисдикцію (*ratione personae*). Питання *прийнятності* виникають згодом, тобто на наступному етапі, коли Суд повинен визначити, чи може справу, що підпадає під його юрисдикцію, бути прийнято до провадження МКС. Таким чином, Статут розрізняє ситуації попереднього аналізу ситуації та розслідування злочинів. Перед тим, як розпочати розслідування, Прокурор МКС повинен проаналізувати наявну інформацію та упевнитися в тому, що початок розслідування буде відповідати положенням Статуту. Суд може також прийняти рішення про розгляд прийнятності справи до власного провадження зі своєї ініціативи, навіть якщо це питання не ініціюється одним з учасників Статуту [17, с. 171].

Питання «прийнятності справи» за Римським статутом вирішується на основі принципу компліментарності, який виводиться зі змісту п. 10 преамбули, ст. 1 та 17 Римського статуту та передбачає, що МКС «доповнює національні органи кримінальної юстиції». Відповідно, для визнання тієї чи іншої справи прийнятною (тобто такою, що може бути розглянута Судом), МКС на підставі ст. 17 свого Статуту повинен визначити, що держава, яка має юрисдикцію стосовно відповідної справи, не здатна або не бажає провадити розслідування або ініціювати кримінальне переслідування належним чином у рамках розгляду справ про скоєння індивідами міжнародних злочинів. Відповідно, Римський статут визнає та закріплює за державами первинне право на розгляд таких справ та первинну відповідальність за безпосереднє проведення такого розгляду.

Щодо розмежування національної та міжнародної юрисдикцій слухною є думка Н. Антонюк, яка зазначила, що сьогодні для України вкрай актуальним є питання про

створення міжнародного трибуналу щодо воєнних злочинців, і вона сподівається на підтримку демократичних держав у тому, щоб трибунал був реалізований. Водночас суди України розглядатимуть кримінальні провадження стосовно злочинців нижчої, середньої ланок. У цьому контексті слід акцентувати увагу на таких ключових викликах, як потреба розмежування загально-кримінальних і воєнних злочинців та сфери юрисдикції між Міжнародним кримінальним судом і національними судами; необхідність формування системного уявлення про міжнародне гуманітарне право, норми звичаєвого права, прецедентне право міжнародних судів [18]. До речі, як зазначив Голова ККС ВС С. Кравченко, що за період повномасштабного російського вторгнення на територію України зареєстровано майже 26 тис. злочинів агресії та воєнних злочинів, з яких понад 24 тис. – щодо порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України) [19].

В контексті аналізу юрисдикційних аспектів міжнародних судових установ слід вказати на те, що Україна постійно досить активно та ефективно діє проти РФ і на міжнародному рівні. Достатньо назвати позови проти РФ, які зараз розглядаються в Європейському суді з прав людини та Міжнародному суді ООН. Так наразі триває розгляд у Міжнародному суді ООН заяви України проти РФ щодо застосування Міжнародної конвенції про боротьбу із фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Тут лише коротко зазначимо, що ще 16 січня 2017 року Україна подала заяву про порушення справи проти РФ у зв'язку з імовірними порушеннями Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 року. Україна заявила, зокрема, що з 2014 року РФ «здійснює військове втручання у справи України, фінансування актів тероризму та порушення прав мільйонів громадян України, включаючи навіть їхнє право на життя». За твердженням України, у східній частині України РФ розв'язала та підтримувала збройний заколот проти влади української держави Україна вважала, що своїми діями РФ зневажає основоположні принципи міжнародного права, у тому числі закріплені у Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму. Україна заявила далі, що в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна), що тимчасово окупуються РФ, РФ створила «атмосферу насильства та залякування щодо представників національностей, відмінних від російської». На думку України, ця «цілеспрямована кампанія культурної зачистки [...] порушує Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації». Україна просила Суд оголосити у судовому порядку, що РФ порушила свої зобов'язання щодо Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації і що вона повинна дотримуватися ці зобов'язання та відшкодувати завдані Україні збитки. В обґрунтування юрисдикції Суду заявник послався на статтю 24 Міжнародної конвенції щодо боротьби з фінансуванням тероризму та статтю 22 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

16 січня 2017 року Україна також подала клопотання про застосування тимчасових заходів. 19 квітня 2017 року Суд виніс свою ухвалу за клопотанням про застосування тимчасових заходів. Він визначив, зокрема, що стосовно ситуації в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна), що тимчасово окупуються РФ, РФ повинна відповідно до своїх зобов'язань за Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: а) утримуватись від підтримки або накладення обмежень на здатність кримсько-татарської громади зберегти свої представницькі інститути, включаючи Меджліс кримсько-

татарського народу; б) забезпечити доступність освіти українською мовою. Також 8 листопада 2019 року Суд виніс своє рішення щодо попередніх заперечень, висунутих РФ, і зробив висновок, що має юрисдикцію для розгляду вимог, висунутих Україною на підставі Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації. Суд також відхилив заперечення проти прийнятності, висунуте відповідачем щодо вимог, наданих Україною з посиланням на Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, та визнав заяву прийнятною щодо цих вимог [20].

Водночас у Міжнародному Суді триває розпочатий 27 лютого 2022 року розгляд справи щодо звинувачень у геноциді за Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти РФ). У цій справі також Міжнародний Суд за клопотанням України своєю ухвалою від 16 березня 2022 року, яка має обов'язкову силу, вжив, зокрема, такі тимчасові заходи: РФ має негайно припинити розпочаті нею військові дії 24 лютого 2022 року на території України (пункт 1); РФ має забезпечити, щоб будь-які військові або нерегулярні збройні формування, які можуть бути скеровані або підтримані нею, а також будь-які організації та особи, які можуть підпадати під її вплив, контроль або керівництво, не вживали заходів для сприяння військовим операціям, зазначеним у пункті 1 [21].

До речі першою країною, яка подала до Секретаріату Міжнародного Суду декларацію про вступ у справу щодо звинувачень у геноциді стала Латвія. За статтею 63 Статуту Суду, коли йдеться про тлумачення конвенції, учасниками якої є інші держави, ніж ті, що беруть участь у справі, кожна з цих держав має право вступити в процес. У цьому випадку тлумачення, надане рішенням Міжнародного Суду, буде так само обов'язковим для них. Уряд Латвії зазначив, що «[як]учасниця Конвенції про геноцид, Латвія має прямий інтерес у тлумаченні, яке може бути включене до цієї угоди в рішенні Суду під час розгляду». Також було зазначено, що Латвія бажає подавати свої пояснення щодо тлумачення Конвенції як по суті так і щодо юрисдикції. Наразі урядам України і РФ запропоновано надати письмові зауваження щодо заяви Латвії (стаття 83 Статуту) [22]. А вже 29 липня 2022 року та 5 серпня 2022 року з аналогічними деклараціями звертаються Нова Зеландія та Сполучене Королівство відповідно.

Повертаючись до процедури розгляду МКС ситуацій і внаслідок їхнього аналізу на підставі отриманої інформації окремих справ можна поділити на такі стадії: (1) Передача ситуації на розгляд Суду в цілому; (2) Її прийняття або неприйняття; (3) Здійснення Канцелярією Прокурора попереднього розслідування та збір відповідної інформації; (4) Формування окремих справ. Формулювання Прокурором обвинувачень, пред'явлених конкретним індивідам. Підтвердження доказами вищевказаних обвинувачень; (5) Стадія затвердження пред'явлених обвинувачень Палатою попереднього провадження, в рамках здійснення якої вона може підтвердити, відкинути або віддати на перегляд Прокурору всі або деякі такі обвинувачення; (6) Стадія судового розгляду справи, яка закінчується винесенням вироку; (7) Стадія апеляційного розгляду справи у випадку подання апеляційної заяви [23, с. 99].

Звузивши юрисдикцію МКС до найтяжчих злочинів, до яких віднесено: злочини агресії (ст. 5), злочини геноциду (ст. 6), злочини проти людяності (ст. 7) та воєнні злочини (ст. 8), у Преамбулі Римського статуту зазначено, що: «що найбільш тяжкі злочини, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, не повинні залишатися непокараними та що їхнє ефективне переслідування повинно бути забезпечене як заходами на національному рівні, так і шляхом посилення міжнародного співробітництва» (абз. 5 Преамбули Статуту).

Крім того МКС має юрисдикцію у тій чи іншій конкретній справі тільки щодо злочинів, скоєних на території держави-учасниці або щодо громадян держав-учасниць. Це гарантує суверенітет держав у вирішенні питань про юрисдикцію МКС над їх громадянами і територією. Однак з цього правила є виняток. На підставі глави VII Статуту ООН Рада Безпеки ООН може на підставі прийняття резолюції передати Суду ситуацію, яка включає злочини, скоєні на території не держави-учасниці або чи не його громадянами. Рада Безпеки скористалася цим правом, коли передала до Суду ситуацію в Дарфурі. Судан не є державою-учасницею МКС. А також відповідно до п. 3 ст. 12 Статуту, держава, яка не є учасником Статуту, може за допомогою заяви, поданої Секретарю суду, визнати здійснення Судом юрисдикції щодо конкретного злочину.

Нарешті, необхідно підкреслити, що МКС є судом «останньої інстанції». Він доповнює національні органи кримінальної юстиції та діє тільки в тому випадку, якщо держава, на території якої було вчинено злочин або громадянином якої є злочинець, не бажає або не здатна проводити розслідування злочинів і порушити кримінальне переслідування належним чином. Це відрізняє МКС від трибуналів ad hoc по колишній Югославії та Руанді, тому що в даному випадку національна юрисдикція домінує над юрисдикцією МКС [24, с. 273]. У юрисдикційному аспекті слід декілька слів сказати й щодо такого напрямку політико-правової діяльності як створення спеціального міжнародного кримінального трибуналу проти рф, за злочини агресії скоєні нею в Україні у 2022 році. Наразі Парламентська асамблея Ради Європи закликала організацію створити спеціальний міжнародний кримінальний трибунал для притягнення до відповідальності винних у злочині агресії проти України. Європейський парламент також звернувся до ЄС з проханням створити спеціальний міжнародний трибунал для злочинів агресії, щоб притягнути до відповідальності російських політичних лідерів і військових командувачів, а також їхніх союзників. Громадські діячі також підтримали цю ідею. Так близько 40 видатних юристів і політичних діячів підписали Спільну заяву та Декларацію, що закликають міжнародне співтовариство створити. Спеціальний трибунал для покарання за злочин агресії проти України [25]. Заради справедливості слід зазначити, що хоча створення спеціального кримінального трибуналу за агресію, може здаватися доволі привабливим варіантом для судового переслідування російських високопосадовців, є й недоліки, які детально описує Кевін Джон Хеллер та яких ми тут не будемо детально зупинятися, оскільки вони є досить контroversійними та заслуговують на окрему дискусію [26].

Таким чином, МКС (згідно зі ст. 13 Статуту) може здійснювати свою юрисдикцію тоді, коли: а) держава сама передала на розгляд Суду конкретну ситуацію, в ході якої, ймовірно, було вчинено діяння, на які поширюється юрисдикція МКС; б) або така ситуація була передана на розгляд Суду Радою Безпеки ООН (згідно положень Глави VII Статуту ООН); в) або ж розслідування такої ситуації розпочав сам Обвинувач Суду.

Глобальна тенденція універсалізації правового простору, інтеграції національних правових систем веде до зміни співвідношення національного і міжнародного права, зокрема, ратифікація Римського статуту передбачає прийняття відповідних національних законів в аспекті міжнародних злочинів. Римський статут являє собою доволі «гнучкий» документ, який дозволяє шукати не протиріччя, а шляхи зближення між національними законодавствами та Статутом. Більше того, адекватне відображення у національному законодавстві та правозастосуванні міжнародно-правових норм та принципів дозволить виключити втручання МКС, який виступає гарантом їх дотримання [27, с. 125].

Правова база співробітництва держав з МКС повинна базуватися на вирішенні таких основних питань: подоланні протиріч між конституційними нормами та Римським статутом; приведенні у відповідність національного законодавства до положень Статуту та принципів діяльності МКС; створенні умов для ефективного співробітництва з МКС з урахуванням специфіки його процедур.

Забезпечення узгодженості Римського статуту з актами національного законодавства (у тому числі кримінального процесуального) є одним з найважливіших завдань імплементації, оскільки створює належні умови для здійснення співробітництва держав-учасниць із Судом. Проблематикою гармонізації національного кримінального процесуального законодавства України у різних аспектах зі Статутом МКС приділялась увага у наших роботах і раніше [28, с. 55]. Однак із прийняттям ЗУ № 2236-IX від 03.05.2022, яким доповнено КПК розділом IX², зроблено величезний крок у напрямку нормативного забезпечення реального співробітництва України із МКС. Зокрема, запроваджені положення, що сприятимуть практичній реалізації співпраці, серед яких: визначено обсяг і порядок співробітництва (примітка до Розділу, ст. 617 КПК); встановлено конкретне коло повноважень Центральних органів України щодо співробітництва з МКС (ст. 618 КПК); закріплено підстави консультацій з МКС та передавання кримінального провадження до МКС (ст. 619, 620 КПК); окреслені положення про порядок виконання прохань МКС про допомогу (ст. 621 КПК); визначені умови забезпечення режиму конфіденційності та захисту відомостей під час співробітництва з МКС (ст. 622 КПК) та збереження доказів (ст. 623 КПК); унормовано порядок виконання функцій МКС на території України, зокрема, проведення процесуальних дій прокурором МКС (ст. 624 КПК); регламентовано особливості застосування тимчасового арешту особи на прохання МКС (ст. 628, 629 КПК), арешту та передачу особи на прохання МКС (ст. 631 КПК), порядок тимчасового звільнення осіб, до яких застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (ст. 632 КПК); встановлені правила транзитного перевезення особи, яка передається до МКС (ст. 634 КПК), процедура виконання рішень МКС на території України (ст. 636 КПК); закріплено порядок передачі осіб до МКС (ст. 625, 630 КПК).

Так, приміткою до Розділу IX² КПК визначено, що дія цього розділу поширюється виключно на співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, з метою поширення його юрисдикції на осіб (громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства), які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, були підпорядковані та/або діяли, з метою здійснення збройної агресії проти України, та/або на підставі рішень (наказів, розпоряджень тощо) посадових осіб, військового командування, або органів державної влади Російської Федерації або іншої країни, що здійснювала агресію, або сприяла її здійсненню проти України [29]. До дня набрання чинності Римським статутом Міжнародного кримінального суду для України положення Закону застосовується з урахуванням умов, визначених у згаданих вище Постанові Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» від 4 лютого 2015 року № 145-VIII та Заяві Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів

у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25 лютого 2014 року № 790-VII.

Аналіз положень Розділу IX² КПК надає право стверджувати, що відповідними нормами розповсюджується предметна та персональна юрисдикція МКС на національні кримінальні процесуальні правовідносини, визначається дія та особливості цього закону в часі, а також регламентується порядок взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із МКС у випадках: а) передання провадження до Суду, а також прохань (запитів) про надання допомоги; б) прохань самого МКС про надання допомоги у виді проведення процесуальних дій, прохань про арешт та передачу осіб, а також перейняття Україною проваджень від МКС. Усе це свідчить про величезні зрушення для забезпечення ефективної співпраці, оскільки протягом багатьох років зазначалось, що для такої взаємодії необхідно, зокрема, врегулювати її процедуру, порядок (часто пропонували зробити це окремим спеціальним законом).

Між тим, потребують додаткового осмислення окремі норми Розділу IX² КПК. Так, ст. 624 КПК визначає, що прокурор МКС на підставі та на виконання прохання МКС може самостійно вчиняти процесуальні дії на території України, *за винятком процесуальних дій, виконання яких в Україні здійснюється за погодженням з прокурором або з дозволу слідчого судді, суду*. Зазначені положення не цілком узгоджуються з вимогами пп. «д» п. 3 ст. 57 Римського статуту, де поряд з іншими функціями за цим Статутом, Палата попереднього провадження може, зокрема, *надавати прокуророві дозвіл на прийняття спеціальних заходів, що належать до проведення розслідування в межах території держави-учасниці, без отримання з боку цієї держави згоди* на співробітництво, якщо згадана Палата встановила, що ця держава явно не здатна виконати прохання про співробітництво з причини відсутності будь-якого органу або елемента його судової системи, наділеного повноваженнями, необхідними для виконання прохання про співпрацю відповідно до частини 9 Римського статуту.

Окрім цього, ст. 621 КПК регулює порядок виконання прохань МКС про надання допомоги. Частина 1 цієї статті визначає, що порядок виконання такого прохання, яке стосується проведення процесуальних дій, встановлюється ст. 558 КПК з урахуванням особливостей, передбачених ст. 562 КПК («Процесуальні дії, які потребують спеціального дозволу», про що вже згадувалось вище). Ст. 558 КПК визначає порядок виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України, зокрема й підстави відмови у виконанні такого запиту. Так, відповідно до ч. 7 «у разі неможливості виконати запит про міжнародну правову допомогу, а також у разі відмови у наданні міжнародної правової допомоги з підстав, передбачених статтею 557 цього Кодексу, центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини відповідно до частини третьої статті 545 цього Кодексу, повертає такий запит компетентному органу іноземної держави із зазначенням причин». Однак ч. 4 ст. 93 Статуту визначає, що підставою для відмови у виконанні прохання про надання допомоги повністю або частково може бути «лише якщо прохання стосується надання будь-яких документів або розкриття доказів, які мають відношення до її національної безпеки». Таке формулювання очевидно звужує перелік підстав для прийняття рішення про відмову у виконанні прохання МКС, що суперечить положенням, визначеним у ст. 621, 558, 557 КПК.

Також доречно згадати, що відповідні запити про однократне прохання або щодо однієї особи можуть бути отримані одночасно від декількох різних суб'єктів. КПК не містить положень, які б регламентували порядок розгляду таких запитів та алгоритм вирішення таких колізій з правилами чи умовами встановлення пріоритету. Статут містить такі положення у ст. 90, однак *лише в частині вирішення*

колізії на запит про передачу йому особи за наявності одночасного запиту іншої країни про видачу їй такої особи. Так, держава-учасниця, яка отримує від Суду прохання про надання особи у її розпорядження відповідно до статті 89 [3], якщо вона отримує також прохання від будь-якої іншої держави про видачу цієї ж особи за те саме діяння, що утворює основу злочину, за яку Суд здійснює прохання про передачу цієї особи, повідомляє Суд і запитуючу державу про цей факт (п. 1). У тих випадках, коли запитуюча держава є державою-учасницею, запитувана держава віддає перевагу прохання Суду за умов: а) якщо Суд відповідно до статей 18 або 19 виніс рішення про те, що справа є прийнятною до провадження, і враховується розслідування або судово переслідування, проведене запитуючою державою зв'язку з його проханням про видачу; або б) якщо Суд виносить ухвалу, про яку йдеться в підпункті (а), на підставі повідомлення запитуваної держави відповідно до пункту 1. У разі, якщо рішення відповідно до підпункту (а) пункту 2 не було винесено, запитувана держава може на свій розсуд до винесення Судом ухвали на підставі підпункту (б) пункту 2 розпочати розгляд прохання про видачу від запитуючої держави, але не видає особу до винесення Судом ухвали про неприйнятність справи. Якщо запитуюча держава не є державою-учасницею цього Статуту, то запитувана держава, у тому випадку, якщо вона не пов'язана міжнародною зобов'язанням з видачі особи державі, що запитує, віддає перевагу прохання про надання в розпорядження, що надійшло від Суду, якщо Суд визнав цю справу прийнятною. Якщо ж у справі відповідно до пункту 4 Судом не було винесено рішення про прийнятність, запитувана держава може на свій розсуд приступити до розгляду прохання про видачі, що надійшла від запитуючої держави.

У цьому контексті доречно нагадати, що МКС використовує термін «передача у розпорядження» особи, що цілком відображено у Розділі IX² КПК. На відміну від норм національних конституцій, які забороняють екстрадицію громадян (у тому числі ст. 25 Конституції України), Римський статут у ст. 89, встановлюючи для держав-учасниць зобов'язання про передачу осіб Суду, не робить будь-яких винятків щодо передачі громадян тих країн, до яких направлена така вимога. Згідно ст. 89 (1) Римського статуту Суд може передати прохання про арешт і передачу особи у його розпорядження разом з матеріалами будь-якій державі, на території якої може перебувати ця особа, і звертатися до цієї держави з проханням про співробітництво у здійсненні арешту і передачі такої особи у його розпорядження. Держави-учасниці, відповідно до положень цієї Частини та процедури, передбаченої їхнім національним законодавством, виконують прохання про здійснення арешту і передачу у розпорядження. З огляду на можливість колізії норм національного права і положень Статуту у ст. 102 диференційовано поняття «екстрадиція» (extradition) і «передача у розпорядження» (Surrender), відповідно до яких остання означає доставку особи державою до Суду відповідно до цього Статуту, а екстрадиція – доставку особи однією державою до іншої держави відповідно до положень міжнародного договору, конвенції або національного законодавства. Подібне трактування створює ефективні передумови для того, щоб уникнути процедури внесення змін до конституції при наявності абсолютної заборони на видачу громадян. При цьому сучасна практика органів конституційної юстиції зарубіжних країн наочно підтверджує принципову різницю в значеннях процедур, тобто екстрадиції та передачі у розпорядження. Відмінність правової природи «екстрадиції» і «передачі у розпорядження» осіб була підтверджена і КСУ, який у своєму висновку у справі про Римський статут від 11 липня 2001 вказав, що «терміни «передача» і «видача» в загальноживаному розумінні часто розглядаються як синоніми, але в міжнародно-правових документах

та спеціальній літературі в них вкладається різний зміст, що робить їх юридичну природу неідентичною». Доставлення особи до іншої рівносуверенної держави принципово відрізняється від доставлення особи до Суду, створеного відповідно до міжнародного права за участю та згодою зацікавлених держав. Якщо перше за міжнародно-правовою термінологією позначається терміном «видача», або «екстрадиція» (від лат. ex – з, поза і traditio – передавання), то друге – терміном «передача». Відповідно до ч.2 ст. 25 Конституції України, забороняється видача (екстрадиція) громадян України іншій державі. Тобто, заборона стосується національної, а не міжнародної юрисдикції. МКС суттєво відрізняється від національних судових органів і не прирівнюється до іноземного суду, адже створюється за участю і за згодою держав-учасниць, базуючись на положеннях не національного права, а міжнародного права. Подібного роду тлумачення, що виявляють різну правову природу і зміст «екстрадиції» і «передачі» особи (громадянина держави), дозволяють обійти тривалу і складну процедуру внесення змін до Конституції [30, с. 98-100].

Висновки. Завданням наукового співтовариства є вироблення рекомендацій щодо гармонізації вітчизняного і міжнародного законодавства з урахуванням національних особливостей. Транснаціональна природа правової науки формує певні загальні тенденції, універсальні принципи загальноцивілізаційного характеру, що мають знайти втілення у національну правову систему з урахуванням її специфіки, зокрема шляхом приведення законодавства у сфері перехідного правосуддя у відповідність з міжнародними стандартами Римського статуту, адаптації кримінального процесуального законодавства України до правових основ діяльності МКС та його практики. У зв'язку з цим, беручи до уваги наукові напрацювання О. Шило [31, с. 110], слід, враховуючи міждисциплінарний підхід, наголосити, що наразі роль правової доктрини полягає в необхідності осмислення чітких критеріїв розмежування юрисдикцій міжнародних судових установ задля ефективного переслідування рф та її представників на міжнародному рівні, створення теоретичних концепцій гармонізації національного законодавства з міжнародним та європейським правом, зокрема шляхом імплементації, тобто перенесення норм міжнародного публічного права, що регулюють діяльність МКС, та втілення їх у відповідне національне законодавство різними способами (інкорпорація трансформація, відсилка, рецепція) та приведення

норм кримінального процесуального законодавства України у відповідність до Статуту МКС та інших міжнародних джерел права (адаптація) [32, с. 82].

Отже, безпосереднє завдання науки в цій ситуації - віднайти, як на рівні галузевої доктрини відбиваються вчення про джерела та інтерпретації права; як глобалізаційні процеси динамічно впливають на конфігурацію правових традицій [33, с. 5].

На нашу думку, приєднання України до Римського статуту наблизить Україну до загальновідомих стандартів ООН, Ради Європи та Євросоюзу на шляху боротьби з найтяжчими злочинами, що загрожують миру, безпеці та добробуту, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства. Імплементація Римського статуту Україною зробить можливим забезпечення кримінального переслідування осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС, за допомогою національних правоохоронних і судових органів. Початкові кроки, які зроблені законодавцем у виді регламентації співробітництва вітчизняних правоохоронних органів, Міністерства юстиції із МКС, що відобразилось у відповідних змінах до КПК, є суттєвим та знаковим досягненням. Це дозволяє, по-перше, створити умови для ефективного розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності конкретних злочинців, що вчинили злочини під час війни рф проти України, та, по-друге, створюють умови для подальшої рафікації Статуту та імплементації його положень з метою ефективного захисту від найжорстокіших злочинів проти людяності. І хоча чинна регламентація співробітництва із МКС у Розділі ІХ² КПК не позбавлена неточностей та десинхронізації в унормуванні порядку такої взаємодії із процедурами, передбаченими в Статуті, важко переоцінити важливість нормативного закріплення правовідносин у КПК як додаткового ефективного інструменту боротьби із найтяжчими злочинами та притягнення винних до відповідальності за їх скоєння. Наведене обумовлює необхідність постійного моніторингу правозастосовної практики МКС та його щорічних доповідей на сесіях Генеральної Асамблеї ООН, з метою встановлення відповідності кримінального процесуального законодавства про особливості співробітництва з МКС і практики його застосування відповідним міжнародним документам та стандартам у галузі захисту прав людини та здійснення правосуддя. На основі результатів такого моніторингу можливе теоретичне обґрунтування майбутніх змін та доповнень чинного законодавства України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтернет ресурс URL: <https://www.dw.com/uk/yes-i-43-krainy-pidtrymaly-pozov-ukrainy-proty-rf-u-mizhnarodnomu-sudui-oon/a-62464913> (дата звернення: 09.08.2022).
2. Ю. Волошин, О. Стрельцова. Імплементація Угоди між Україною та Європейським Союзом: конституційно-правові аспекти *Слово Національної школи суддів*. №4 (37) 2021. – С. 6-20. URL: http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2021/4_37_2021/Shkola-suddiv4-2021.pdf (дата звернення 09.08.2022).
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 09.08.2022).
4. Висновок Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) № 3-в/2001 від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01> (дата звернення: 09.08.2022).
5. Пилипенко В.П. Міжнародний кримінальний суд за Римським Договором 1998 року: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2005. 19 с.
6. Касинюк О.В. Кримінально-процесуальні питання діяльності міжнародних кримінальних судів: дис... канд. юрид. наук: 12.00.11. Харків, 2004. 223 с.
7. Конституція України від 28.06.1996 р. (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.08.2022).
8. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25 лютого 2014 року № 790-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text> (дата звернення: 09.08.2022).
9. Постанова Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text> (дата звернення: 09.08.2022).

10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шморгунов та інші проти України» від 21 січня 2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g02#Text (дата звернення: 09.08.2022).
11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Петухов проти України (№ 2)» від 12 березня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text (дата звернення: 09.08.2022).
12. Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, яку учинено 8 жовтня 2020 року в м. Лондоні та ратифіковано Законом України № 1100-IX від 16.12.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#Text (дата звернення: 09.08.2022).
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 "Жінки, мир, безпека" на період до 2025 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.08.2022).
14. Постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України "Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (дата звернення: 09.08.2022).
15. Постанова Верховної Ради України «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до представників Російської православної церкви». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2288-20#Text> (дата звернення: 09.08.2022).
16. Report of the International Criminal Court on its activities in 2020/21. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/A_76_293_E.pdf (дата звернення: 09.08.2022).
17. Щербань Є.В. Проблеми визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду на національному рівні. *Невідкладні заходи з протидії російській агресії з Криму: політичні, юридичні, економічні, управлінські та соціальні аспекти*: збірник науково-практ. конфер. / Національна академія державного управління при Президентові України, Представництво Президента України в АРК (м. Київ, 4 вересня 2018 р.). Київ, 2019. С. 169-172. URL: <http://www.ppu.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/MATERYALY-NAUCHNO-PRAKTYCHESKOJ-KONFERENTSYI-NEOTLOZHNYE-MERYI-PO-PROTYVODI-JSTVYYU-ROSSYJSKOJ-AGRESSYYI-YZ-KRYMA.-POLYTYCHESKYE-YURYDYCHESKYE-EKONOMYCHESKYE-UPRAVLENCHESKYE-Y-SOTSYALNYE-ASPEKTY-04.09.2018.pdf> (дата звернення: 09.08.2022).
18. Н. Антонюк. Забезпечення справедливого та ефективного правосуддя в Україні у справах про воєнні злочини є ключовим. *Судова влада України*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1301090/>. (дата звернення: 09.08.2022).
19. С. Кравченко. Нині актуалізувалося питання щодо захисту прав потерпілих у кримінальних провадженнях, пов'язаних із російською агресією. *Судова влада України*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1302244/>. (дата звернення: 09.08.2022).
20. Report of the International Court of Justice 1 August 2020–31 July 2021. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/annual-reports/2020-2021-en.pdf>. (дата звернення: 09.08.2022).
21. The Court indicates provisional measures. Press Release. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-PRE-01-00-EN.pdf> (дата звернення: 09.08.2022).
22. Lithuania files a declaration of intervention in the proceedings under Article 63 of the Statute. Press Release. URL: <https://www.indiatoday.in/world/story/lithuania-approaches-icj-seeking-to-intervene-in-the-ukraine-russia-case-1978992-2022-07-23> (дата звернення: 09.08.2022).
23. М. Гнатовський, А. Кориневич, О. Кучер. Міжнародний кримінальний суд: ефективність функціонування та переваги для України. *Український часопис міжнародного права*. №4/2014. – С. 98-108. URL: http://jusintergentes.com.ua/archives/4_2014.pdf (дата звернення: 09.08.2022).
24. Навроцька В. Взаємодія МКС та внутрішньодержавних правоохоронних органів щодо розслідування фактів збройної агресії РФ проти України. *Knowledge, Education, Law, Management*. - № 2 (46), 2022. – С. 268-276. URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/8633> (дата звернення: 09.08.2022).
25. STATEMENT CALLING FOR THE CREATION OF A SPECIAL TRIBUNAL FOR THE PUNISHMENT OF THE CRIME OF AGGRESSION AGAINST UKRAINE. DECLARATION ON A SPECIAL TRIBUNAL FOR THE PUNISHMENT OF THE CRIME OF AGGRESSION AGAINST UKRAINE. URL: <https://gordonandsarahbrown.com/wp-content/uploads/2022/03/Combined-Statement-and-Declaration.pdf>. (дата звернення: 09.08.2022).
26. Kevin Jon Heller Creating a Special Tribunal for Aggression Against Ukraine Is a Bad Idea. URL: <https://opiniojuris.org/2022/03/07/creating-a-special-tribunal-for-aggression-against-ukraine-is-a-bad-idea/> (дата звернення: 09.08.2022).
27. Харитоновна О.В. Римський статут і Міжнародний кримінальний суд в контексті сучасних світових та українських кримінально-правових наукових тенденцій. *Український часопис міжнародного права*. №4/2014. – С. 122-125. URL: http://jusintergentes.com.ua/archives/4_2014.pdf (дата звернення: 09.08.2022).
28. Зуєв В. В. Гармонізація кримінального процесуального законодавства України з питань екстрадиції особи у кримінальному провадженні зі стандартами Міжнародного кримінального суду. *Юрист України*, №1 (36), 2018. – С. 55-61.
29. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.08.2022).
30. Щербань Є.В. Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського Статуту Міжнародного кримінального суду: дис... канд. юрид. наук: 081. Київ, 2021. - 249 с
31. Шило О. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу // *Вісник Національної академії правових наук України*. – 2016. - № 2 (85). – С. 109-122. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=varpu_2016_2_11 (дата звернення: 09.08.2022).
32. Сьох К.Я., Гультай М.М. Імплементація нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України. *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2022. - № 6. – С. 82-84. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/18.pdf. (дата звернення: 09.08.2022).
33. Тацій В. Інноваційне суспільство: новий виклик правовій науці // *Юрист України*. – 2004. - № 3. – С. 4-11.